

Posudek oponenta disertační práce Robina Pecha „Hlas rozumu: Studie ke Kantově kritické filosofii“ předkládané v roce 2021 na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce Mgr. Robina Pecha se zaměřuje na dosud nezmapovaný aspekt Kantovy filosofie. Jde o Kantovo chápání rétoriky a role, kterou rétorika může hrát ve filosofickém psaní. Toto téma je v práci rozebíráno na pozadí Kantova vztahu k osvícenství jako specifickému filosofickému či intelektuálnímu programu, k němuž se Kant osobitým způsobem hlásí. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, z nichž první se týká tématu textuality, druhá „rétoricity“. V rámci první části se autor podrobněji zabývá Kantovým vztahem k osvícenství a jeho rozlišením mezi vědeckým a filosofickým textem. Druhá část se pak podrobněji zaměřuje na Kantovo chápání filosofie, rétoriky a řečnického umění.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Předesílám dvě poznámky týkající se mého hodnocení práce: 1) Autor prokazuje nebývale široký přehled o Kantově filosofické tvorbě a Kantových rozličných úvahách k tématu filosofie, vědy a rétoriky. Disertační práce Robina Pecha je pozoruhodným počinem především vzhledem k tomu, že Kantovy postřehy k příslušnému tématu jsou spíše roztroušené napříč jeho spisy a samo jejich shromáždění předpokládá takřka detektivní práci. 2). Zároveň musím konstatovat, že práce zahrnuje mnoho výrazných nedostatků, které mi brání v tom klasifikovat ji známkou „prospěl“. Těmto nedostatkům se budu podrobněji věnovat níže, na úvod se vyjádřím jen v tezí:

1. Práce se sice týká dosud nepřiliš probíraného aspektu Kantovy filosofie, ale autor přesvědčivě neukazuje, v čem by zkoumání tohoto aspektu mělo být přínosné.
2. Autor jasně nevysvětluje, jak Kantova kritická filosofie navazuje na program osvícenství.
3. V práci absentují analýzy ukazující, jak se Kantova návaznost na osvícenství promítá do jeho vlastního filosofického psaní.

4. Celá disertační práce je přesměru referující. Má spíše charakter podrobného resumé Kantových poznámek k příslušnému tématu, které autor příležitostně komentuje.
5. Řada oddílů v práci se k sobě pojí jen velmi volně, místy je spojení šroubovitě, jakoby založené na „oslích můstcích“.
6. Disertace zahrnuje řadu oddílů, které jen nejasně odpovídají jejímu celkovému zaměření.
7. Autor se často nijak nevyrovnává s existujícími interpretacemi k příslušným partiím Kantovy filosofie.
8. V práci často absentují citáty, které by na důležitých místech měly dokládat referovaná tvrzení. Jinde jsou citáty z Kanta použity výrazně manipulativním způsobem.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Silné stránky práce

1. Autor dokazuje, že se dobře orientuje v Kantových textech z kritického i pokritického období – vedle tří *Kritik* (druhá *Kritika* je však zmiňována jen sporadicky) autor komentuje například i Kantovu *Antropologii*. Autor má přitom zjevně i detailní znalost textů, kterým v kantovském bádání běžně není věnována pozornost a kterým se v českém kontextu, pokud je mi známo, zatím nikdo podrobněji nevěnoval. Jde například o texty *O výrobě knih* a *O neoprávněnosti padělání knih*.
2. Disertace se skutečně dotýká tématu, které není v současných kantovských bádáních nijak podrobněji komentováno: bylo by možné říci, že práce se vydává dosud nepřiliš probádaným směrem, jehož sledování by mohlo přinést zajímavé výsledky. Například důležitou otázkou by mohlo být, jak se Kantův vztah k osvícenství a rétorice promítal nejen do jeho psaní, ale třeba také formování některých jeho filosofických pojmů. Jak sám autor disertace upozorňuje, k danému tématu bylo publikováno jen několik prací: přímo v disertaci jsou zmíněny v poznámkách 5 a 6 na str. 12. K tomu bych připojil odkaz na tematicky příbuznou a nedávno publikovanou monografii Raphaëla Ehrensa o Kantově chápání jazyka: *Le problème du langage chez Kant*, Paris: Vrin, 2016.

Problematické body

1. Přínos práce není jasný

Autor v samotném úvodu upozorňuje, že předložená práce zabývající se „systematickým problémem“ vztahu mezi filosofií a rétorikou „umožňuje vidět historický význam Kantovy kritické filosofie ve zcela novém světle“ (9). Právě na takto exponovaném místě práce by však bylo žádoucí vysvětlit, v čem nám navrhované zkoumání skutečně umožňuje vidět Kantovu filosofii jinak. Fakt, že navrhovanou perspektivu zatím nikdo nevyužil, resp. že se daným problémem dosud nikdo dostatečně nezabýval, může být dán tím, že badatelům uvedený přístup nepřípadal pertinentní. Jedním z úkolů autora práce je přesvědčit nás o opaku. Žádnou obhajobu tohoto typu zkoumání však ani na tomto místě, ani jinde v práci nevidím: důležitost dané perspektivy je jednoduše konstatována. Vzhledem k tomu, že celá práce má spíše charakter referátu, není její přínos nijak patrný ani ze samotných výsledků (k „referujícím“ aspektu práce viz níže, bod 4). Autor sice na jiném místě naznačuje, že Kantovu kritickou filosofii lze díky uvedené perspektivě vidět jako „snahu o osvětu, kritiku a nápravu nedostatků, omylů a chyb, které Kant nacházel v oblasti, ve které sám působil: v oblasti německé školské filosofie“ (10). Takové tvrzení však nijak nevysvětluje, v čem je navrhovaná perspektiva přínosná. To, že Kant pokládá některé filosofické systémy – a to nejen v rámci německé filosofie – za hodné kritiky, je evidentní fakt. Kantovy spisy zjevně mají polemický náboj.

2. Práce podrobněji neobjasňuje vztah Kantovy „kritické filosofie“ k osvícenství

Autor v úvodní pasáži textu uvádí, že „Kantova kritická filosofie se vyvíjela po několika paralelních liniích; vždy se tak ale dělo v určité návaznosti na program a ideje evropského osvícenství“ (9). Jde zjevně o klíčové tvrzení, neboť autor se právě s ohledem na vztah Kanta k osvícenství rozhodl podrobněji zaměřit na vztah Kantovy filosofie k rétorice a řečnickému umění. Problém však spatřuji v tom, že autor nijak podrobněji neukazuje, jak Kantova kritická filosofie skutečně následuje „program osvícenství“. Činí to všechny *Kritiky* ve stejném smyslu? V jakém ohledu je například *Kritika soudnosti* osvícenský spis? Proč se práce v podstatě nezabývá Kantovou *Kritikou praktického rozumu* a jejím vztahem k osvícenství, když se autor chce „systematicky“ zaměřovat na Kantovu *kritickou* filosofii (9)? V souvislosti s tímto bodem vyvolává určité rozpaky také fakt, že autor v úvodu spojenci mezi kritickou filosofií a osvícenstvím podpírá odkazem na místo v *Kritice čistého*

rozumu, kde se má hovořit o tom, že „osvícenství [je] věkem kritiky“, podle autora je proto „kritická filosofie ... orgánem osvícenství“ (9). Na uvedeném místě *Kritiky* (A XII (pozn.)), které autor sám necituje, se však o osvícenství vůbec nehovoří, ani se tu neobjevuje úsudek, z něhož by plynulo, že kritická filosofie skutečně je orgánem osvícenství. Celý výrok zní: „Naše epocha je vlastní epochou kritiky, které se musí vše podřídit“ („Unser Zeitalter ist das eigentliche Zeitalter der Kritik, der sich alles unterwerfen muss“). Nechci vyloučit, že tento výrok lze interpretovat ve vztahu k dobovému fenoménu osvícenství (ačkoli ten není přímo tematizován na žádném místě první *Kritiky*). Taková interpretace by se však musela opírat o podrobnější zdůvodnění, která ale autor na příslušném místě nepředkládá.

3. Absentují analýzy Kantova filosofického psaní

V návaznosti na předchozí bod musím upozornit na fakt, že se práce sice v návaznosti na tvrzení o vztahu kritické filosofie a osvícenství zcela konsekventně zaměřuje na Kantovo chápání rétoriky a příbuzných témat, autor však nikde podrobněji neanalyzuje vlastní Kantovo psaní, resp. rétorický či řečnický aspekt jeho filosofie. To pokládám za problém vzhledem k tomu, že například v samotném abstraktu práce autor uvádí, že půjde o „bližší zkoumání *rétorické dimenze* Kantovy filosofie“ (moje kurziva). Na str. 12 pak autor podrobněji hovoří o tom, že „zkoumání *rétorické dimenze* Kantovy kritické filosofie se dosud zaměřovalo především na přítomnost a funkci různých metafor a přirovnání, které Kant ve svých textech tak často používá. Uvedený přístup ... ovšem naráží na následující problém: Kant sám užívání metafor a přirovnání neřadí do oboru řečnického, ale do oboru krásného umění. Jestliže užívání uměleckých prostředků je podle Kanta ve filosofii za určitých okolností přípustné, užívání řečnických prostředků nikoli“ (12, moje kurziva). Vzhledem k těmto tvrzením by čtenář očekával, že autor představí nějaký alternativní pohled na rétorickou dimenzi Kantových textů. Autor se však zaměřuje pouze na Kantovy výroky na toto téma a na příbuzná témata. Tím snad lze dokázat, že se Kant vztahu filosofie a rétoriky teoreticky věnoval, ale zbývá ještě předvést, jak sám se tento vztah uskutečňuje v rámci jeho díla. Takový podrobná analýza Kantova psaní by se například mohla objevit v § 21, kde autor uvádí, že „odborný filosofický spis, je-li dílem řádně vyškoleného odborníka, který si osvojil odpovídající konstrukční dovednosti a umění, musí proto mít náležitou, tzn. systematickou myšlenkovou a slovesnou formu.

Systematická forma myšlení ovšem podle Kanta nalézá svůj odpovídající výraz právě a jedině ve scholastické, nikoli v populární formě výkladu“ (66). Zde by čtenář očekával, že autor předvede, jak se například vyvíjel vlastní Kantův filosofický styl, případně zda či jaký měl tento styl podíl na formování jeho myšlenek: sama stylovost samozřejmě může asociovat určitou sémantiku – jiná sémantika se pojí se systematickým pojednáním, jiná s esejem. Zajímavé by přitom bylo sledovat, *jak* se tyto styly mísí například i v rámci *Kritiky čistého rozumu*, v jakých místech k tomuto mísení dochází a do jaké míry je takové mísení typické či netypické pro dobové akademické filosofické psaní. Takové rozbory však práce nezahrnuje.

4. Absentující teze

Další problematický aspekt práce se pojí s faktem, že autor ve skutečnosti nehájí žádné tvrzení ohledně Kantovy filosofie a jejího vztahu k rétorice. Má práce tvrdit, že se Kant používání rétorických prostředků brání, ale ve skutečnosti je k jejich používání nucen? Že aplikuje diferencovanější pohled na vztah rétoriky a filosofie než jeho předchůdci? Absence takové teze by vyžadovala předkládat argumenty, vypořádávat se s alternativními interpretacemi daného tématu, předcházet možným námitkám, případně poukazovat na meze svého čtení vzhledem k některým nejednoznačným partiím Kantova podniku. Vzhledem k tomu, že taková teze v práci chybí, stává se z ní spíše dlouhý referát o Kantových názorech na filosofii, vědu a rétoriku – čtenáři jsou předkládány převážně referáty o tom, co Kant o daných tématech tvrdí. Zde uvádím zcela náhodně vybraný příklad takového referování: „Nejvyšším orgánem osvícenství je filosofie. Právě filosofie je podle Kanta povolána šířit světlo rozumu; právě ona přináší veřejnosti osvětlu a učí samostatnému a kritickému myšlení. To je možné v zásadě dvěma způsoby: buďto prostřednictvím učitele, nebo prostřednictvím knih. Kniha tak v podstatě nahrazuje učitele. Učitel může ale vyučovat jen tomu, co se předtím sám naučil. Kdo má vzdělávat druhé, musí sám být vzdělán. Pojem učitele proto Kantovi splývá s pojmem učence. Osvětlová činnost učence se rozvíjí dvěma směry: ,buďto je učitelem také ve vztahu k jiným učencům (nebo jím přinejmenším být může), nebo je sice učitelem ve vztahu k nevzdělaným, ale žákem ve vztahu k jiným učencům““ (35). V případě uvedené pasáže se nabízí řada otázek: Proč je pro Kanta nejvyšším orgánem osvícenství filosofie? Jak se liší toto pojetí filosofie a osvícenství od jiných, dobových osvícenských či filosofických

projektů? Vyvíjí se Kantův pohled na toto téma? Jaké jsou dominantní interpretace tohoto kantovského tématu a jak se liší Vaše interpretace od jiných? Takové otázky však textu nezaznívají a čtenář je konfrontován pouze s konstatováními.

5. Diskontinuita výkladu

Snad právě vzhledem k tomu, že disertace nehájí žádnou centrální či zastřešující tezi, ale je spíše shrnutím jednotlivých Kantových úvah, poměrně často působí šroubovitě. Příkladem může být následující, náhodně zvolená pasáž: „Školská filosofie byla podle Kanta odedávna místem bojů o moc a vládu nad vědami. Proto jí také tradičně příslušel titul ‚královny všech věd.‘ Tento titul ovšem příslušel vždy jen té škole, která si na poli filosofie vydobyla rozhodující převahu. Vláda založená na vítězství v boji nemůže však podle Kanta být nikdy trvalá; trvalá může být jen vláda založená na dohodě.“ (49). Nechme nyní stranou, že na místě zmiňované autorem (*Kritika čistého rozumu*, A VIII) není jako „královna všech věd“ titulována „školská filosofie“, nýbrž „metafyzika“. Důležitější je, že uvedený oddíl disertace, který je věnován školské filosofii, má zjevně navazovat na předchozí část ukončenou následujícím tvrzením: „Z filosofie, která se původně rozvíjí prostřednictvím volného rozhovoru, se tak postupně stává věda, která se uskutečňuje prostřednictvím naučné přednášky; z filosofie pojaté ve světovém smyslu se stává filosofie pojatá ve školském smyslu. S přechodem od filosofického rozhovoru k filosofické přednášce, od filosofického myšlení k filosofické nauce je však podle Kanta spojeno jedno smrtelné riziko: dogmatismus“ (49). Také vzhledem k celkovému tématu práce by zde čtenář očekával, že se následující paragraf bude zabývat tím, jak školská filosofie souvisí s přechodem od „rozhovoru“ k „přednášce“ a „nauce“. Místo toho se však hovoří o školské filosofii, která podle Kanta původně vládla „despoticky“ (A IX). Výklad o převládnutí školské filosofie a formách její prezentace (nauka místo rozhovoru) je tedy zcela opuštěn.

6. Odbočky od hlavního tématu

Tento bod přímo navazuje na přechod. V některých pasážích textu není jasné, jak se vztahují k celkovému tématu práce. Například na str. 88 (§ 26) autor hovoří o tom, že „dokud kritika ... nemůže použít nástrojů logiky či estetiky, musí sáhnout po nástrojích řečnického umění. Jedině vhodně zvolený tón a odpovídající afekt ... může totiž protivníka,

který na logické argumenty dosud neslyší, přimět k tomu, aby se zarazil a zapochyboval o svých nárocích na poznání a vědění, o jehož základních elementech, podmínkách či formě podle Kanta pojednává všeobecná logika“. Následují tři delší paragrafy (§ 27 Poznání vůbec, § 28 Jasně a zřetelné poznání, § 29 Dva základní kmeny a druhy poznání), v nichž je ve zhuštěné formě podána Kantova teorie poznání. Není tu však jasněji vysvětleno, jak má tento výklad přispět k objasnění toho, jak tón a afekt mohou vybudit v „protivníkovi“ pochybnosti o jeho nárocích na poznání – dané paragrafy se tak vlastně odklánějí nejen od předešlého textu, ale od tématu práce vůbec. Navazující referát o Kantově teorii poznání přitom představuje spíše standartní pohled na dané otázky: hovoří se zde o subjektivním a objektivním aspektu poznání, rozlišení matérie a formy poznání, smyslovosti a rozvažování, pojmu a názoru atd. V daném případě – také s přihlédnutím k tématu disertace – by čtenář spíše očekával, že autor bude hovořit o poznání ve vztahu k „tónu“ či rétorice. Toto téma se však vrací až v § 30 Estetická a logická dokonalost poznání, kde se znovu hovoří o logice a afektu. Ale ani zde autor jasně nenavazuje na tvrzení z § 26 o přípustnosti využití „tónu“ a „vzbuzování afektu“. Konstatuje pouze, že podle Kanta určité afektivní stavy mohou logickou dokonalost poznání „zničit nejvíce“ (100). Výklad z § 26 je tak přerušen dlouhou vsuvkou, která se pouze nejasně pojí s tématem práce, přičemž na původní výklad už autor přímo nenavazuje. Je to škoda, neboť právě pojetí afektů, které „ničí logickou dokonalost“, ale zároveň mohou vstoupit do služeb logické argumentace (zbrzdit nelogicky uvažujícího „protivníka“), se zdá být pozoruhodným paradoxem Kantova výkladu.

7. Absentují komentáře k alternativním interpretacím

Za další slabý bod práce považuji fakt, že se autor nadmíru často nezabývá alternativními výklady příslušných pasáží Kantova korpusu, které práce komentuje. Tento nedostatek zjevně souvisí s tím, že práce – jak jsem uvedl výše – explicitně nehájí tezi, která by vyžadovala, aby se autor s jinými interpretacemi vyrovnával. Absence takové konfrontace s jinými výklady Kanta je znatelná (a) tam, kde se autor *en bloc* vyjadřuje o „běžných“ přístupech, ale především (b) tam, kde lze očekávat řadu odlišných pohledů, neboť jde o tradiční kantovské téma a konfrontace s nimi by se jevila jako zcela přirozená součást výkladu. Příkladem (a) může být komentář na str. 34 (pozn. 70), kde autor uvádí, že „spis *O výrobě knih*, je součástí širší polemiky, kterou Kant vedl s Nicolaiem o interpretaci

některých klíčových pojmů své teoretické i praktické filosofie. Ačkoli se tato historická souvislost obvykle zdůrazňuje, nebyla dosud odpovídajícím způsobem systematicky vytěžena.“ Autor však neuvádí autory, kteří systematicky onu „souvislost“ nevytěžují, a nevysvětluje, jak je tato souvislost mezi danou polemikou a příslušným spisem běžně chápána. Samozřejmě závažnější je ale absentující diskuse u míst typu (b). Příkladem tu může být § 6 Co je osvícenství?, kde se neobjevuje jediný odkaz na bohatou literaturu ke Kantovu vztahu k osvícenství a kde by konfrontace s význačnými nebo pro autora relevantními interpretacemi byla nasnadě. Obdobně by tomu mohlo být u § 28 Jasně a zřetelné poznání, který se týká – jak titul naznačuje – jednoho z mimořádně diskutovaných míst Kantovy teoretické filosofie. Paragraf však nezahrnuje žádný odkaz na sekundární literaturu, natož diskusi s dominantními interpretacemi. Taková diskuse by třeba mohla být příležitostí k tomu objasnit, proč se autor v práci rozhodl tímto tématem podrobně zabývat (k tomu viz předchozí bod).

8. Absentující citáty a nestandardní nakládání s nimi

Jako výrazný problém vnímám to, jak autor v práci zachází s citáty z Kantových prací. Řečeno konkrétněji, problém vidím (a) v často absentujících citátech a (b) v problematickém používání citátů. Ad (a): Jak už bylo uvedeno výše, předložená disertační práce má převážně referující charakter: absentuje v ní jasná teze i konfrontace s jinými interpretacemi k příslušným pasážím Kantovy filosofie. Text má spíše charakter parafrází Kantových tvrzení, která jsou z velké části dokládána pouze odkazy do kantovského korpusu, bez uvádění konkrétních citátů. Tento přístup pokládám za problematický zejména proto, že mnohé Kantovy výroky umožňují rozmanité interpretace. Často by se nabízelo příslušnou pasáž citovat, upozornit na její možná čtení, a pak argumentovat pro jedno z nich. Citát by tak bylo vhodné uvést například na str. 36, kde autor poznamenává, že podle Kanta „cílem učence je reprodukovat obsah textu, zatímco filosof se pokouší interpretovat jeho smysl“. Uvedení citátu by zde bylo vhodné proto, že opozice „reprodukováného obsahu“ a „interpretování smyslu“ – přinejmenším na terminologické rovině – působí spíše jako převzatá z některých novějších debat o interpretaci a čtenáře by zajímalo, jak konkrétně Kant daný problém pojmenovává. Autorova parafráze Kantova výroku však ani není doplněna odkazem do kantovského korpusu, kde bychom mohli text disertace konfrontovat přímo s Kantovou formulací. To však není jediný problematický

aspekt daného místa disertace. Autor následně upozorňuje, že „při interpretaci filosofického spisu platí přitom totéž, co Kant zmiňuje v souvislosti s přírodovědným bádáním: člověk takový text interpretuje „nikoli v roli žáka, který si nechá namluvit vše, co učitel chce, nýbrž v roli povolaného soudce, který nutí svědky, aby odpovídali na otázky, které jim předkládá“ [Kritika čistého rozumu, B VIII]. Paralela mezi zkoumáním přírody a filosofickou interpretací textu je zajímavá, ale vzhledem k absentující citaci nelze znovu vůbec posoudit, zda skutečně u Kanta takovou analogii lze sledovat: odkaz směřuje pouze k výrokům dokládajícím druhou část analogie, tedy tu část týkající se přírody. Pouze na okraj dodám, že čtenář, který se rozhodne ověřit adekvátnost autorova referátu, se občas musí potýkat s nepřesností odkazů. Například na str. 86 autor cituje Kantův výrok, že „každý výraz řeči souvisí s tónem, který je přiměřený jeho smyslu; [...] tento tón více či méně označuje určitý afekt mluvčího a vyvolává ho na druhé straně i u posluchače“. Odkaz směřuje na místo V,320 v Akademickém vydání, citace se však nachází na místě V,328.

Ad b) Za ještě závažnější problém však považuji fakt, že u některých citátů není jasné, jak mají dokumentovat autorův výklad. Občas je dokonce zřejmé, že citace tvrdí něco velmi odlišného, než co podle autora má tvrdit. Například na str. 49 autor upozorňuje, že podle Kanta lze „myšlenkovou hru [charakterizující filosofické myšlení] ... rozvinout a uskutečnit právě a jen v dialogické formě filosofického rozhovoru, nikoli v monologické formě vědecké přednášky“. To má dokládat Kantův fragmentární výrok: „Ve všem, co se musí vztahovat k nějaké ideji, je metoda. Tedy v každé výuce, ale nikoli v rozhovoru“ (AA XVI,779). Uvedený výrok však tvrdí pouze to, že v rozhovoru není metoda, netvrdí nic o tom, že se filosofie děje na způsob rozhovoru. Tento autorův výklad je pochybný tím spíš, že se nezdá, že by filosofie podle Kanta opravdu byla bez metody. Platilo by podle autora, že *Kritika čistého rozumu* není vedena žádnou metodou? Proslulá Transcendentální dedukce kategorií nemá metodický charakter? Nebo ani jedno není – pro samotného Kanta – příkladem „filosofického myšlení“? Čtenář si v této souvislosti raději ověří, zda platí dřívější autorovo tvrzení, že podle Kanta se „filosofické myšlení rozvíjí na způsob hry, jejíž pravidla se podle potřeby mění“ (48). Autor tento svůj výklad podpírá citátem, v němž se má tvrdit, že tato pravidla se mění a vyvíjejí „ve hře s pouhými pokusy v užívání rozumu bez pevného pravidla“. Uvedená citace míří na místo VII,228, kde se však ve skutečnosti objevuje následující výrok: „Büchergelehrsamkeit vermehrt zwar die Kenntnisse, aber erweitert nicht den Begriff und die Einsicht, wo nicht Vernunft dazu

kommt. Diese ist aber noch vom *Vernünfteln, dem Spiel mit bloßen Versuchen im Gebrauche der Vernunft ohne ein Gesetz derselben*, unterschieden“ (moje kurziva). Zde se ukazuje dvojí: zaprvé, v citaci se vůbec nehovoří o filosofii, ale o rozumu, který zde není s filosofií či filosofováním explicitně ani implicitně asociován. Zadruhé, ona hravost není spojována bezprostředně s rozumem, ale s rozumováním (*Vernünfteln*), přičemž jde o postup, jenž je zjevně chápán negativně: rozhodně nikoli jako předpis pro filosofii. Celá pasáž v disertaci tedy působí tak, že autor výrazně manipuluje s daným citátem, aby doložil své tvrzení. Připomínám, že obdobně tomu bylo výše v případě výroku o „školské filosofii“, který se však opírá o pasáž věnovanou ve skutečnosti „metafyzice“, nebo v případě výroku o osvícenství, který se opírá o text hovořící ve skutečnosti o „epoše kritiky“. To pokládám za vážné pochybení tím spíše, že autor tyto citace, které neladí s jeho výkladem, buď vůbec neuvádí, nebo je uvádí tím způsobem, že z nich vypouští část odporující jeho výkladu. Jak jsem ukázal, podmět Kantovy věty, jímž je „rozumování“, autor svévolně nahrazuje novým podmětem – „pravidly hry“, jež mají charakterizovat filosofické myšlení.

IV. Dotazy k obhajobě

Byl bych rád, pokud by se autor alespoň stručně vyjádřil k některým z právě uvedených osmi bodů. Sám navrhuji věnovat se těmto otázkám:

1. Jak nám předložená práce umožňuje vidět „historický význam Kantovy kritické filosofie ve zcela novém světle“? Jaký má být její přínos?
2. V čem tkví specifikum Kantova vztahu osvícenství?
3. Proč v práci absentují analýzy „rétorické dimenze“ Kantova psaní?
4. Jaké tvrzení ohledně Kantova vztahu k rétorice má práce hájit?
5. Lze nějak obhájit nakládání s citáty (bod 8, část b)?

V. Závěr

Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům musím konstatovat, že předložený text nesplňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji nedoporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako „neprospěl“.

V Praze, 10. listopadu 2021

Mgr. Tomáš Koblížek, Ph.D.

Filosofický ústav, AV ČR